

La importància de la traducció

per Laura Huerga

El passat 8 de setembre, el col·lectiu d'editorials Llegir en Català (LEC), juntament amb les editorials Periscopi, LaBreu i Raig Verd, vam organitzar una taula rodona per discutir sobre els avantatges i els inconvenients que suposa per als traductors el fet de treballar amb editorials independents.

Vam demanar la col·laboració de tres entitats essencials i amb qui procurem trobar punts en comú, AELC, APTIC i PEN, perquè realment volíem un debat viu sobre què fèiem ?i fem? bé i malament les editorials al voltant de l'ampli tema de la traducció.

El títol de la trobada era «Editorials independents i traductors: cara i creu», i la xerrada havia de servir, d'una banda, per millorar tot allò que es pot millorar i, de l'altra, per argumentar d'alguna manera què s'hauria de començar a exigir a les editorials, en general, i quines són les formes de treballar que afavoreixen el procés i l'acte de traduir.

El cert és que vam tenir un cert èxit ?no dic molt d'èxit perquè esperàvem més crítica i menys lloança, i potser també més públic. La moderació de Bel Olid va ser en certa manera deliberada, quan vam demanar la col·laboració de l'AELC, per la seva mirada analítica i tècnica, i perquè fa crítica constructiva. Diria que si els traductors, tots ells de la nostra confiança, no van ser més crítics amb nosaltres no és, en realitat, perquè ho fem tot bé; això sí, semblen contents amb nosaltres. Tampoc no vull dir que ho fem tot malament, però penso, sincerament, que hi ha moltes maneres de millorar i facilitar la feina del traductor. Potser el més destacat d'aquell col·loqui és que la comparació amb altres editorials ens fa quedar bé. I això ho deixo així; crec que no cal dir res més.

De la conversa vaig poder destil·lar tres possibles millores. La primera, evidentment, els diners. Els traductors a Catalunya cobren poc; no obstant això, Bel Olid va puntualitzar aquest punt però va preferir no debatre'l amb els traductors (suposo que per l'evident acord comú i la innecessària repetició després de la introducció). Sí que és coneguda la pràctica actual d'algunes editorials de collar els preus perquè hi ha poca feina i si-no-ho-fas-tu-ja-ho-farà-un-altre (dit així, amb elegància). M'han comentat que s'arriben a pagar vuit euros per pàgina. Bé, no sé quin favor se li fa a la cultura, amb això, i, si és veritat, més d'un hauria de revisar la seva ètica professional. Abaixant els preus de la traducció dràsticament i creant precarietat en l'ofici aconseguim dues coses: empitjorar la qualitat dels llibres que es publiquen i que els millors professionals n'acabin fastiguejats i, en el pitjor dels casos, deixin la feina.

La segona millora, els contractes. L'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana va arribar a un acord amb l'Associació d'Editors en Llengua Catalana que, pel que sembla, no és un compromís de mínims, sinó més aviat un contracte model que l'Associació d'Editors proposa als editors amb la

tècnica de penjar-lo al web. Personalment, desconeixia aquest contracte model, i en fem servir un de l'ACETT (no dic que sigui incompetència de Gremi d'Editors, però sí que potser hi ha alguna carència en la comunicació, dit amb diplomàcia). Aniol Rafel va arribar a l'última reunió de LEC amb una proposta de l'AELC, un acord entre LEC i l'AELC d'un contracte que fos un compromís de totes les editorials que formen part de LEC, com a base d'exemple i per establir uns nous criteris de futur sobre quines condicions contempen (o haurien de contemplar) els contractes de traductors. Així doncs, ja hem compost una comissió amb tres membres de LEC, que s'encarregarà de l'acord amb l'AELC per crear un contracte model en què establirem els mínims a partir dels quals treballarem tots, no com a possibilitat, sinó com a requeriment.

La tercera millora i última es refereix a un tema interessant, però que no sé com enfocar-lo: la comunicació editor-traductor, traductor-traductor. És cert que amb les editorials independents hi ha una certa facilitat en la comunicació. De fet, sempre hi ha algun correu (si no tots) en les pàgines de les editorials independents que sol estar vinculat a un dels responsables d'aquesta editorial. Això tampoc no és que sigui gaire bo, i ho dic per experiència, perquè tot el correu que es genera t'arriba a tu, amb la qual cosa el volum de feina i els correus sense resposta s'acumulen sense remei. Però la possibilitat de tenir un contacte directe amb els editors existeix. La dificultat que tenen els traductors per comunicar les seves propostes a editorials ?ja he comentat alguna vegada que els traductors s'han d'animar a fer-ho? o la rebuda per part dels editors ?que més aviat, i pel que he vist fins ara, genera frustració? és més complexa del que em semblava. Crec que aquest aspecte l'hauríem de treballar plegats. També la comunicació entre traductors esdevé essencial, i molts professionals així ho proclamen, però és més aviat un cul-de-sac del qual ni els mateixos traductors semblen saber com sortir.

Tot plegat, com a punt de partida d'un seguit d'accions que tenim projectades a LEC, no està gens malament. Estem molt agraïts per la participació a la xerrada de Marta Pera, Maria Rossich, Ferran Ràfols i Bel Olib. Crec que no ha de ser fàcil participar en un debat d'aquest estil i que, malgrat tot, en vam treure molt de suc. Però és només una de les moltes coses que es fan en aquest sentit. Ja són habituals, dintre i fora de LEC, les activitats que demanen la participació dels traductors; unes activitats que fan un gran favor a la literatura en català i que exigeixen un extra de feina als traductors. Tanmateix, és feina de tots reclamar la cura necessària per tenir traduccions de qualitat, com demanava en aquell article que vaig escriure a *Núvol* i que va crear tanta polèmica. Amb el temps, estic satisfeta del debat que va generar, si més no perquè va fer més visible la figura del traductor. Es va debatre sobre l'estat de la traducció en català, però em sembla encara més interessant qüestionar-se si en espanyol hi ha el mateix nivell d'exigència. Potser aquest dubte desperta alguna inquietud —res més lluny de la meva intenció—, però no parlo en perjudici de l'espanyol, sinó en favor del català, del zel amb què es treballa, encara que això suposi de vegades una pressió exagerada.

De fet, és òbvia la necessitat d'aquest zel; la literatura en català pateix molt la competència amb la literatura en espanyol, no només perquè els lectors poden llegir en qualsevol de les dues llengües, essent, la catalana, la menys competitiva (menys lectors, menys mercats, menys tiratge, menys punts de venda, menys rendibilitat...), sinó perquè juguem amb desavantatges més foscos, com el fet que molts catalanoparlants llegeixen en espanyol (em sembla que Maria Bohigas va dir que representaven un milió de lectors, segons les últimes estadístiques) o el bloqueig de drets per part de l'editorial que publica un llibre en espanyol. Tal com sona. Sovint algú es pregunta a Twitter per què tal llibre o tal altre no estan traduïts al català. Bé, la primera pregunta que caldria fer-se és si seria rendible publicar-los, però potser també seria interessant preguntar-se com està la qüestió dels drets i si és aquesta la raó per la qual no podem disposar d'uns determinats títols en català. En aquest sentit jo repartiria responsabilitats: una meitat per a qui bloqueja els drets en comprar la llengua espanyola, i l'altra meitat per a qui es deixa comprar els drets en aquestes condicions.

Si defenso tant la traducció al català és evidentment per una qüestió ideològica: el projecte editorial de Raig Verd va de bracet amb la idea d'apropar cultures. Hem traduït en gairebé tres anys llibres d'Àustria, França, Polònia, Brasil, Holanda, Bèlgica, Grècia i tenim projectes de traducció del rus, el croat, el turc, el danès... L'estratègia és allunyar-se de la cultura anglosaxona, que ens envaeix en tots els àmbits, i, tot i així, és inevitable acabar publicant llibres que t'enamoren de l'anglès. Però, per què apropar cultures? Doncs perquè creiem que la nostra cultura serà més rica quan els llibres dels millors autors de totes les literatures estiguin en la nostra llengua, perquè això enriqueix el pensament i la llibertat dels individus i perquè el nostre objectiu és oferir la possibilitat de ser més conscients i crítics amb el nostre entorn.

Quan es va preguntar a Xavier Vidal, de l'admirable llibreria Nollegiu, per què organitza un homenatge als traductors el dia 2 de novembre, a les 18.30, va respondre: «Perquè sense els traductors aquest país seria pobríssim. Perquè *don't know what you've got 'till it's gone*, i em sembla fonamental que sàpiguen que la seva feina és apreciada i imprescindible per construir una societat més rica o diversa».

I jo crec que no cal afegir-hi res més. Esteu convidats a la festa.

Setmana del Llibre en Català, Barcelona, 8 de setembre de 2014. Maria Rossich, Ferran Ràfols, Marta Pera i Aniol Rafel, moderats per Bel Olid.